

2023, 12 (5), 2817-2831 | Araştırma Makalesi

Kabile Asabiyeti Açısından Bedir Gazvesi

Abdurrahim ARSLAN¹

Öz

Câhiliye döneminde Araplar, değişik geleneklerin hâkim olduğu ve temelini asabiyetin teşkil ettiği kabile sistemi çatısı altında yaşıyorlardı. Kabilenin aldığı kararlar gerek siyâsî gerek sosyal açıdan toplumun hayatında birinci derecede etkili oluyordu. İslâmiyet'in doğuşu sırasında kabile asabiyeti hayret verici bir şekilde etkisini göstermeye devam etmiş, bu da Kureyş ve Arap kabilelerini apaçık olan gerçekler karşısında kibirli kılmıştır. Hz. Peygamber ve Müslümanları Mekke'den göçe zorlayan Kureyş, Medine'den de onları çıkarıp atmak hatta tamamen yok etmek arzusundaydı. Kureyş'in tehditlerine karşı Hz. Peygamber bazı tedbirler almıştır. Bu tedbirler sonucunda İslâm tarihinin önemli olaylarından biri olan Büyük Bedir Savaşı meydana gelmiştir. Bu çalışmada söz konusu savaş esnasında Kureyşlilerin tutumları asabiyetçilik bağlamında ele alınmaktadır. Genel olarak savaşa iştirak edenlerin tutumlarına bakıldığında Kureyş'ten az bir kesimin savaşa istediği, büyük kısmının çevre baskısından, kibir ve gururdan dolayı savaşa katıldıkları ortaya çıkmaktadır. Nitekim Benî Hâşim'le siyâsî çekişme içinde olan Benî Mahzûm ve Benî Abdüddâr'ın insanları savaşa teşvik ettiği ve onlara baskı uyguladığı görülmektedir. Savaşa katılma hususunda diğer kabilelerin ise pek istekli olmadıkları anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber'in dayıları olan Benî Zühre ve Hz. Ömer'in kabilesi Benî Adî savaşa katılmazken, Benî Hâşim savaşa kerhen katılmıştır. Özellikle kervanlarının kurtulduğunu öğrendikten sonra Kureyş'in önemli kollarından sayılan Benî Ümeyye ve Benî Esed daha yoldayken dönmek istemişlerdir. Çalışmada zikredilen kabilelerin tutumuna bakıldığında Câhiliye taassubundan kaynaklanan kabile asabiyetine dayandığını söylemek mümkündür. Diğer taraftan savaşa katılmayanların veya gönülsüz katılanların Hz. Peygamber'le yakın akrabalık bağlarının olduğu görülmektedir. Dolayısıyla burada asabiyetin hem müspet hem de menfi tesiri müşahade edilmektedir. Bedir'de; Arap Yarımadası'nda ilk defa kardeşler, baba ve evlatlar birbirlerine karşı kılıç çekmişlerdir. Bununla nesep bağının câhiliyedeki önemini yitirdiği ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: İslâm Tarihi, Siyer, Kabile, Kureyş, Asabiyet, Bedir.

ARSLAN, A. (2023). Kabile Asabiyeti Açısından Bedir Gazvesi. İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 12(5), 2817-2831. <https://doi.org/10.15869/itobiad.1343937>

Geliş Tarihi	15.08.2023
Kabul Tarihi	11.12.2023
Yayın Tarihi	31.12.2023
*Bu CC BY-NC lisansı altında açık erişimli bir makaledir.	

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Harran Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi Anabilim Dalı, Şanlıurfa, Türkiye, a.rahimarslan1975@gmail.com, ORCID:0000-0002-8630-4149

2023, 12 (5), 2817-2831 | Research Article

Battle of Badr in the Context of Tribal Loyalty

Abdurrahim ARSLAN ¹

Abstract

During the pre-Islamic era, the Arabs were living under the tribal system, where various traditions prevailed, and the foundation was built upon tribal loyalty called "asabiyyah." The decisions made by the tribe had a primary impact on the society's life, both politically and socially. During the emergence of Islam, tribal loyalty continued to astonishingly manifest its influence, which made the Quraysh and Arab tribes arrogant in the face of evident truths. The Quraysh, who compelled Prophet Muhammad and the Muslims to emigrate from Mecca, desired to expel them from Medina and even sought their complete destruction. In the face of the threats from the Quraysh, Prophet Muhammad took certain precautions. As a result of these measures, the significant event of Islamic history known as the Battle of Badr occurred. In this study, the attitudes of the Quraysh during the Battle of Badr are examined within the context of tribal loyalty (asabiyyah). When looking at the attitudes of those who participated in the battle, it is evident that only a small faction from the Quraysh desired to engage in the war, while the majority joined the battle due to societal pressure, arrogance, and pride. Indeed, it is observed that the tribes of Banu Mahzum and Banu Abdudar, who were in political rivalry with Banu Hashim, encouraged and pressured the people to participate in the war. On the other hand, it is understood that other tribes were not very willing to take part in the battle. While the tribes of Banu Zuhre, who were the Prophet's uncles, and Banu Adi, which was the tribe of Hz. Omar, did not participate in the war, Banu Hashim reluctantly took part in the battle. "After learning that their caravans were safe, the prominent branches of Quraysh, namely Banu Umayyah and Banu Asad, wanted to turn back while they were still on their way." It is possible to say that the attitudes of the mentioned tribes, as mentioned in the study, are based on tribal loyalty stemming from pre-Islamic tribalism (asabiyyah). Indeed, it is observed that those who did not participate or participated reluctantly in the battle had close kinship ties with Prophet Muhammad. Therefore, both the positive and negative effects of tribal loyalty (asabiyyah) can be seen here. In the Battle of Badr; for the first time on the Arabian Peninsula, brothers, fathers, and sons drew swords against each other. With this, the significance of tribal lineage in the pre-Islamic era was revealed to have diminished.

Keywords: Islamic History, Siyer, Tribe, Quraysh, Tribal Loyalty, Battle of Badr.

ARSLAN, A. (2023). Battle of Badr in the Context of Tribal Loyalty. *Journal of the Human and Social Science Researches*, 12(5), 2817-2831. <https://doi.org/10.15869/itobiad.1343937>

Date of Submission	15.08.2023
Date of Acceptance	11.12.2023
Date of Publication	31.12.2023
*This is an open access article under the CC BY-NC license.	

¹ Asst. Prof., Harran University, Theology Faculty, Department of Islamic History, Şanlıurfa, Türkiye, a.rahimarslan1975@gmail.com, ORCID0000-0002-8630-4149

Giriş

Kabile kelimesi “Bir babadan gelen insan grupları.” şeklinde tanımlanmıştır. (İbn Fâris, 2002, 5/53; İbn Manzûr, t.y., 11/534) Ancak Câhiliye devrindeki Arapların sosyal yapısına bakıldığında bu kavramın daha geniş bir anlamda kullanıldığı görülmektedir. Örneğin bir kabileyle neseb bağı bulunmadığı halde istihlak, hilf, tebennî, muahat ve velâ denilen yollarla kabileye katılmış kişiler de o kabileye mensup kişiler olarak değerlendiriliyordu. Asabiyet kelimesi ise sözlükte sarmak ve bağlamak anlamına gelir. Sözlük anlamına uygun olarak bir adamın çocukları ve baba tarafından akrabalarına, birbirlerini destekledikleri için, birbirini saran ve birbirine bağlı olan anlamında asabe denilmiştir. Terim olarak Asabiyet “Bir adamın kendi kabilesine yardım etmeye çağırması, zalim de mazlum da olsalar, onlara düşmanlık edenlere karşı onlarla işbirliği yapmasıdır.” Taassup savunma anlamında kullanılırken akrabaları için öfkelenen ve onları müdafaa eden kişiye asabî denilmiştir. Hadis-i şerifte asabî “Kavmine zulümde yardımcı olandır.” şeklinde tarif edilmiştir. (İbn Manzûr, t.y., 1/602) Asabiyetin neseb birliğiyle birlikte hilf ve velâ gibi yollarla da hâsıl olduğunu belirten İbn Haldûn, Allah’ın kullarının kalbinde yarattığı dar ve sıkışık zamanlarında akrabanın yardımına koşma ve onlara karşı şefkatli olma duygusunun (asabiyet) insanın fitratında mevcut olduğunu ifade etmiştir. İnsanlarda akrabalık bağının fitrî olduğuna dikkat çeken İbn Haldûn, bu bağın gereği olarak insanın gayrete gelerek zarara uğrayan akrabalarının yardımına koştuğunu belirtmiştir. O, bu bağın çok yakın olması durumunda yardım etme duygusunun daha çok olacağını, fakat araya giren zaman ve kişilerin çokluğu sebebiyle aradaki bağ biraz uzamışsa bu bağın genellikle unutulduğunu ve nesebin sadece şöhretinin kaldığını, ama bu şöhretin bile onların yardımlarına koşulmasına saik olduğuna işaret etmiştir. Asabiyet üzerine uzun açıklamalarda bulunan İbn Haldûn’un, bu açıklamalarına bakıldığında daha çok toplumsal dayanışma, toplumsal güç ve toplumsal desteğe sahip olmayı kastettiği anlaşılmaktadır. (İbn Haldûn, 1981, s. 127) Gerek yukarıda yapılan tanımlara gerekse başka tanımlara bakıldığında yapılan tariflerde akrabalık ve yardım hususlarının öne çıktığı görülmektedir. Ancak aynı zamanda asabiyette aynı ırktan olanları fasile, fahz, batn ve kabile gibi farklı gruplara böldüğü ve aralarında düşmanlık oluşturduğu görülmektedir. (Apak, 2016, s. 198)

Son peygamber Hz. Muhammed’in (s.a.v.) gönderildiği toplum, Arap yarımadasında kabile ismiyle bilinen küçük topluluklar halinde ve atalarının geleneklerini taklit ederek yaşıyorlardı. Yarımada’nın farklı bölgelerine dağılmış olan bu kabileleri, kan bağı ve lisan birliği dışında bir arada tutan ne bir siyasî nizam ne de inanç birliği vardı. Kabile sisteminde birey eşittir kabile, kabile eşittir birey şeklinde bir anlayış hâkim idi. “Zalim de mazlum da olsa kardeşine yardım et” özdeyişi onların ideal ülküsü idi. Kabilenin maslahatı her şeyden ve her türlü itibardan üstün tutulurdu. Bu kabile asabiyeti neticesinde sonu gelmeyen tartışmalar ve yıllarca süren savaşlar yaşanıyor. Gerçi asabiyetin hayatın baskın yasası olduğu bu şartlarda bu durum normal karşılanabilir. Çünkü bu tür bir asabiyet, sahibini duyarsızlaştırarak düşünce ve duygularını katılaştırır ve dürtülerinin kölesi haline getirir; dolayısıyla insan hayatında değer taşıyan hiçbir anlama kıymet vermez. İşte câhiliye asabiyeti denilince aklı ilk gelen şey, İslâm öncesi devirde insanların bildiği o kınanması gereken modeldir. İslâm öncesi fanatizm, bu dönemdeki Arap yaşamının çeşitli yönleri üzerinde tahripkâr etkilere sahip olmuş, sahip oldukları asabiyet onlar için akıl ve bilinç yollarını kapatmış, onları çok dar bir daire içine hapsetmişti. Bu yüzden kabilenin sınırları içinde ve duvarları arkasında yaşamış, millet

olmanın idrakine varamamışlardı. Etraflarındaki dünyaya küçük bir pencereden bakıp kabilenin kulaklarıyla dinler, onun mantığıyla düşünürlerdi. Bu yüzden tek bir amaç etrafında buluşmamış ve dağınık yaşamışlardır. İşte böyle bir çevrede zuhur eden son Peygamber Hz. Muhammed(s.a.v.) câhiliye dönemindeki diğer yanlış inançlarla mücadele ettiği gibi, onları bu asabiyetten kurtarmak ve iman çizgisinde birleştirip bütünleştirmek için de mücadele vermiştir. Bu mücadelenin ilk adımı olarak bütün müminleri kardeş olarak ilan etmiş ve asabiyet nedeniyle yapılan kabile savaşlarını yasaklamış, onun yerine cihadı ikame etmiştir. Dolayısıyla kaynağını asabiyetten alan câhiliye toplumu yerine kaynağını dinden alan tevhid toplumunu inşa etmiştir.

Asabiyetin bütün tezahürleriyle görüldüğü bu devirde İslâm'ın belirleyici savaşlarının ilki olan Bedir Savaşı meydana gelmiştir. Bedir Savaşı'nın sebep ve sonuçları gözden geçirildiğinden, gazveler arasında onun kendine mahsus bir konumunun olduğu hissedilmekte; tarihin, onun her aşamasında heybetli bir sır sakladığı ve Bedir'de savaşma rollerinin dünya var oldukça hak ile batıl arasındaki mücadelede unutulmaz bir ders haline geldiği fark edilmektedir.

Bedir Gazvesi hakkında birçok çalışma yapılmıştır. Ancak tespitlerimize göre, şu ana kadar kabile asabiyeti açısından Bedir'i ele alan bir çalışma yapılmamıştır. Bu nedenle, bu alanda bir araştırma yapılmasına ihtiyaç duyulmuştur. Asabiyet açısından Bedir'e bakıldığında babanın evlatla kardeşin kardeşle karşı karşıya geldiği bir savaş olmuştur. (İbn Hişâm, 2005, 2/194) Çalışmamızın amacı savaş kararı alınırken Kureyş kollarının tutumu, savaş meydanında aralarında kan bağı bulunan bu insanların birbirlerine karşı davranışları üzerinde asabiyetin etkisi, Bedir'de yaşananların asabiyet duygusunu tesirsiz hale getirip getirmediğini ortaya koymaktır. Bu bağlamda Kureyş'in hangi kolunun savaşa katılıp katılmadığı, katılmayanların katılmama nedenleri tespit edilmeye çalışılacaktır. Hz. Peygamber'in gazveleri arasında önemli bir yere sahip olan Bedir Gazvesi'nin anlaşılmasına katkı sağlaması ve bu gazvede Kureyş kollarının tutumunun bir arada görülmesi açısından konu önem arz etmektedir. Çalışmada ele alınan Kureyş kolları Hz. Peygamber'e yakınlık derecesine göre ele alınmıştır.

1. Bedir'de Kureyş'in Tutumu

Kureyş kollarının tutumlarına geçmeden önce Kureyş hakkında, konumuzun anlaşılmasına katkı sağlayacak, kısa bir bilgi vermek faydalı olacaktır. Tarihçiler Kureyş kabilesini iki büyük gruba ayırmış ve Mekke'ye yerleşenleri "Kureyşü'l-bitâh" adıyla, Mekke dışına yerleşenleri de "Kureyşü'z-zevâhir" adıyla anmışlardır. Kureyşü'l-bitâh olarak isimlendirilenler Ka'b b. Lüey soyundan gelenler olup onlar da şunlardır: Benî Abdümenâf, Benî Abdüddâr, Beni Abdüluzzâ, Benî Zühre, Benî Teym, Benî Mahzûm, Benî Adî, Benî Cumah ve Benî Sehm. (Himyerî, 1980, s. 7; Kehhâle, 1982, 3/948) Daha sonra Kureyş'in bu kolları çoğalarak kendi aralarında değişik kollara ayrılmış ve değişik isimlerle anılmışlardır. Hz. Peygamber İslâm davetine başladığında bu kabilelere mensup bazı kişiler onun davetine icabet etmişlerdir. Hz. Peygamber'in davetini engellemek için Kureyş, ona ve Müslümanlara her türlü eziyette bulunmuş ancak o, onlarla çatışmaktan uzak durmuştur.

Mekke devrinde müşriklerle çatışmaktan uzak duran Hz. Peygamber, Medine döneminde de bu tutumunu sürdürmüştür. Fakat müşrikler onu ve Müslümanları rahat bırakmadılar. Daha Medine yolundayken onu ortadan kaldırmak için planlar yapıp başına ödül koydular. Hz. Peygamber Medine'ye hicret ettikten bir müddet sonra

Kureyşliler, Medine'deki Müslümanlara Hz. Muhammed'i himaye etmekten vazgeçmelerini, aksi takdirde Medine ile bir savaşın kaçınılmaz olacağını söyleyip kendilerini tehdit ettiler. Yaşanan gelişmelere bağlı olarak Hz. Peygamber, Medine'de durumunu sağlamlaştırmak için bazı önemli tedbirlere başvurmuştur. Bu tedbirlerin başında Kureyş'in en büyük geçim kaynağı olan Şam ticaret yoluna müdahale gelmektedir. Hz. Peygamber, bu amacını gerçekleştirmek için, Kureyş'e korku veren bir dizi askeri faaliyetlere girişti. Hicretin ikinci senesindeki Uşeyre Gazvesi ve Batn-ı Nahle Seriyyesi bu faaliyetlerdendir. Hz. Peygamber, Kureyş'e ait büyük bir ticaret kervanının dönüş yolunda olduğunu haber alınca hemen harekete geçmiş ve sonucunda büyük Bedir Gazvesi vuku bulmuştur. Kureyş, Müslümanların en büyük ticaret kervanlarını takibe çıktığını duyduğunda, kendilerini tehdit eden tehlikeyi hissetti. Kervanları kurtulmuş olmasına rağmen savaşma konusunda ısrar ettiler. Kureyş liderleri, amaçlarının Müslümanların bu tür akınlarına son vermek ve Araplara ticaret kervanlarını tehdit eden her türlü saldırıyı engellemeye muktedir olduklarını göstermek olduğunu iddia ediyorlardı. Ancak asıl hedefleri besledikleri kinden dolayı Müslümanları tamamen ortadan kaldırmaktı. Ne var ki savaşma konusunda Kureyş kabilesinin kolları aynı görüşte değillerdi. Kureyş kollarının tutumlarını şu şekilde izah etmek mümkündür:

1.1. Benî Hâşim

Hayatını İslâm'la mücadeleyle geçirmiş ve Mekke'deki muhalefetin başı olan Benî Hâşim'in reisi Ebû Leheb, Bedir Savaşı'na katılmama kararı almıştı. Kureyş'ten bir grup yanına gelerek savaşa katılmaması durumunda başka insanların bundan cesaret alacağını, bunun için ya kendisinin savaşa katılmasını veya yerine birini göndermesini istediler. Ebû Leheb her iki teklifi de reddetti. Bunu üzerine Ebû Cehil, Ebû Leheb'in Müslüman olmasından korktu; onun yanına geldi ve "Vallahi biz ancak senin ve atalarının dinini savunmak için savaşıyoruz." dedi. Ebû Leheb hiçbir şey söylemedi. Rivâyetler Ebû Leheb'in, yerine el-Âs b. Hişâm b. Mugîre'yi (Ebû Cehil'in kardeşi) gönderdiğini zikretmektedir.(Vâkıdî, 1984, 1/33) Ancak Ebû Leheb'in yerine adam gönderme kararını Kureyş'in savaşma taleplerinin ve baskılarının önünü kesmek için aldığı anlaşılmaktadır. Kaynaklarda Ebû Leheb'in savaştan imtina etmesinin iki sebebi zikredilmiştir: Birincisi, Âtike'nin rüyasından duyduğu endişeydi. O şöyle derdi, "Âtike'nin rüyası elle tutmaktır."³(Vâkıdî, 1984, 1/33) İkincisi, bazı rivayetlerde geçtiği üzere hasta olmasıdır.(Belâzürî, 1996, 1/292; Ya'kûbî, 1995, 2/45) Zikredilen bu sebeplere, Hz. Peygamber'e karşı daima onun düşmanlarıyla birlikte hareket etmiş olsa da Ebû Leheb'in, savaş söz konusu olduğunda ailesinden birisine (yeğenine) karşı kılıç kullanmak istememe hususundaki hassasiyetini ilave etmek mümkündür.

Benî Hâşim'in geri kalanı ise savaşmak istemediklerini ortaya koydular. Savaşa çıkanlar ise işi ağırdan aldılar. Hatta Kureyş'lilerden bazıları: "Bunların gönülleri Muhammed'den yanadır." dediler.(Taberî, t.y., 2/439) Benî Hâşim'in bu tutumu; bazı Kureyş'lileri, onları savaş alanına götürmemeye sevk etti. Ancak Ebû Cehil: "Görüşünüz batsın, ne yaptınız? Benî Hâşim'i arkanızda bıraktınız. Eğer Muhammed sizi yenerseniz onlar kurtulmuş olur. Eğer siz Muhammed'e karşı zafer kazanırsanız onlar, çocuklarınızdan ve ailenizden intikam almaya başlarlar. Sakın onları geride bırakmayın.

³ Bu ibarenin Arapçası: " إِنَّمَا رُؤْيَا عَاتِكَةَ أَخَذُ بِالْيَدِ " şeklinde olup, Ebû Leheb burada, Âtike'nin rüyası elimi kolumu bağladı demek istemiştir.

Onlara ihtiyacınız olmazsa bile yine de onları beraberinizde götürün.” dedi. Bunun üzerine Kureyş Abbâs, Nevfel, Tâlib ve Akîl’i zorla götürdüler.” (İbn Sa’d, t.y., 4/9-10) Ancak müşriklerin Benî Hâşim hakkındaki ithamlarından rahatsız olan Tâlib b. Ebî Tâlib onlarla tartışmış ve Mekke’ye geri dönmüştür. (İbn Hişâm, 2005, 2/181; Taberî, t.y., 2/439)

İbn Sa’d’ın aktardığına göre Bedir günü Kureyş, Benî Hâşim’den korktukları için onları bir çadırda topladılar ve başlarına adam diktiler. (İbn Sa’d, t.y., 4/11) Onların bu tutumu müşrikler arasında nesep bağının hâlâ kuvvetli olduğunu göstermektedir. Bedir Savaşı öncesi Hz. Peygamber’in ordusuna yaptığı şu uyarı Benî Hâşim’in savaşa gönüllü gelmediklerini açıkça ortaya koymaktadır: “Ben biliyorum ki, Benî Hâşim’den ve öbür kabilelerden bazıları zorla çıkarılmışlardır. Onların bizimle savaşmaya istekleri yok. Bu sebeple sizden kim Benî Hâşim’den biriyle karşılaşırsa onu öldürmesin. Kim Peygamber’in amcası Abbâs b. Abdülmuttalib ile karşılaşırsa onu öldürmesin. O ancak zor kullanılarak çıkarıldı.” (İbn Hişâm, 2005, 2/188; İbn Sa’d, t.y., 4/12)

1.2. Benî Ümeyye

Bedir Savaşı hazırlıkları sırasında Ebû Süfyân Mekke’de bulunmadığı için bu görevi onun yerine aynı zamanda kayınpederi olan Utbe b. Rebî’a üstlenmiş idi. (İbn Saîd el-Endelüsî, t.y., 1/347) Utbe’nin soyu Abdümenâf’ta Hz. Peygamber’le birleşir. Bedir Savaşı’nda oğlu Ebû Huzeyfe Hz. Peygamber’le birlikteydi. (Belâzürî, 1996, 1/151) Hz. Peygamber’e karşı muhalefetin içinde yer almışsa da ona eziyet etmemiş, onu yumuşaklıkla davasından vazgeçirmeye çalışmıştır. (Belâzürî, 1996, 1/124) Hz. Peygamber Tâif dönüşü saldırıya uğradığında onun üzüm bahçesine sığınmıştı. (İbn Hişâm, 2005, 2/37) Benî Ümeyye’nin savaşmaya dair tutumunun ne olduğu konusunda ise savaşa istekli olmadıklarını, Utbe’nin kardeşi Şeybe’ye daha Bedir yolundayken söylediği şu sözler net olarak ortaya koymaktadır: “İbn Hanzaliyye (Ebû Cehil) uğursuz bir adamdır. O bizim gibi Muhammed’le akraba değildir. (Belâzürî, 1996, 1/291) Üstelik çocuklarımız da Muhammed’le beraberdir. Dönelim ve onun sözlerine kulak asmayalım.” Fakat Şeybe Kureyş’in ayıplamasından korkuyordu. Kibrine yenildi, kardeşini savaş konusunda teşvik etti ve ikisi yola devam ettiler. (Vâkîdî, 1984, 1/42; Belâzürî, 1996, 1/291) Aslında Utbe’nin düşüncesi Muhammed’in Araplarla baş başa bırakılmasıydı. Ona göre şayet Muhammed yalancı ise, Araplar arasında onun hakkında gelecek olanlar vardı. Eğer doğru söylüyorsa, onun akrabaları oldukları için Araplar arasında en mutlu olanlar onlar olacaktı. (Vâkîdî, 1984, 1/42-43)

Utbe Bedir’e ulaştıktan sonra da Hz. Peygamber’le savaşmamak için Kureyş’i ikna etme girişiminde bulunmuştur. Bu bağlamda Bedir Savaşı’nın en önemli sebeplerinden sayılan Abdullah b. Cahş Seriyyesi’nde öldürülen ve aynı zamanda kendi müttefiki olan Amr b. el-Hadramî’nin diyetini üstlenmeği kabul etmek suretiyle savaşı önlemeye çalışmıştır. Bununla yetinmeyen Utbe, Kureyş müşrikleri arasında dolaşarak şöyle diyordu: “Ey kavmim! Beni dinleyin; bu adam ve arkadaşlarıyla savaşmayın. Bu işin mesuliyetini bana yükleyin ve beni korkaklıkla itham edin. Çünkü onların içinde size çok yakın kişiler vardır. Sizden bazıları sürekli babasının ve kardeşinin katilinin yüzüne bakacaktır.” (Vâkîdî, 1984, 1/63; Diyârbekrî, 2009, 2/104) Bu girişimleri sonuç vermeyince Utbe, Ensar’ın onlara denk olmadığını söyleyerek onları dönmeye teşvik ediyor ve şöyle diyordu: “Ey Kureyş topluluğu! Kandil gibi parlayan bu yüzleri (Kureyş’i kastediyor), yılan gözüne benzeyen şu yüzlere (Ensar’ı kastediyor) denk tutmamanız için, Allah adına size yalvarıyorum.” (Halebî, 2012, 2/386) Ancak Ebû Cehil, Muhammed’in onun amca çocuğu olması ve oğlunun da Muhammed ile beraber olması sebebiyle Utbe’yi, onlarla

savaşmak istememekle itham etmiş ve İbn Hadramî'nin kardeşini kışkırtarak savaşın başlamasına neden olmuştur. (İbn Hişâm, 2005, 2/184)

Neticede Utbe ve Şeybe, korkaklıkla suçlanma endişesiyle savaşa katıldılar ve şirk üzerine öldüler. Ancak savaşmalarına rağmen Benî Hâşim ile olan asabiyet bağlarını unutmadılar. Ebû Cehil, döndüklerinde onları intikam almakla tehdit edince, Utbe ona cevaben "Bizim onlarla yakın akrabalığımız vardır." demiştir. (Vâkıdî, 1984, 1/42)

Bedir'de Utbe'nin oğlu Ebû Huzeyfe Müslümanların safında savaşırken, babası Utbe, kardeşi Velid ve amcası Şeybe müşriklerin tarafında bulunuyordu. Ebû Huzeyfe babasıyla vuruşmak istemiş ancak Hz. Peygamber onu engellemiştir. Babasına karşı takındığı bu tavırdan dolayı Ebû Huzeyfe, kız kardeşi Hind tarafından şu şiiirle hicvedilmiştir.

Küçüklüğünden delikanlı olana kadar bir dediğini iki etmeyen

Seni yetiştiren bir babaya teşekkür etmedin.

Şaşı, yamuk dişli, kısmeti uğursuz Ebû Huzeyfe,

Dinde insanların en kötüsüdür.(İbnü'l-Esir, 2008, 6/68-69)

Benî Ümeyye'ye mensup olan ve kervanın başında bulunan Ebû Süfyân'ın da savaşmaktan yana olmadığı, kervanı kurtardıktan sonra Kureys'e gönderdiği haberinden anlaşılmaktadır. O gönderdiği elçisine onların dönmesini emrediyor ve şöyle diyordu: "Kervanız kurtuldu, kendinizi Yesrib'lilere boğazlatmayınız. Bundan ötesine ihtiyacınız yok. Siz kervan ve mallarınızı ele geçirilmesinin önüne geçmek için çıkmıştınız ve Allah onları kurtardı." (Vâkıdî, 1984, 1/43)

Diğer taraftan Benî Ümeyye'ye mensup (İbn Hazm, 2003, 1/80) ve aynı zamanda Hz. Peygamber'le komşu olan Ukbe b. Ebî Muayt, hicretten önce Hz. Peygamber ve ashâbına her türlü işkenceleri yapmış, Bedir hazırlıkları sırasında savaşa katılmak istemeyenleri tahrik edenlerin başında yer almıştır. (Belâzürî, 1996, 1/147-148; Beyhakî, 1988, 2/278-280; Şâmî, 1997, 4/29)

1.3. Benî Nevfel

Benî Nevfel'in soyu Abdümenâf'ta Hz. Peygamber'le birleşir. (İbn Hazm, 1900, s. 2) Kabilenin lideri Mut'im b. Adî ve amcazadesi el-Hâris b. Âmir Hz. Peygamber'e karşı muhalefetin içinde yer almışlar, ancak ona karşı düşmanlıkta ileri gitmemiş hatta sıkıntılı anlarda ona yardım etmiş, müşriklerin Benî Hâşim'e karşı uyguladıkları boykotun kaldırılmasında çaba göstermişlerdir. Hz. Peygamber Tâif dönüşü Mut'im'in himayesinde Mekke'ye girmiştir. Allah Resûlü onun bu iyiliğini hiçbir zaman unutmamıştır. Mut'im Bedir'den önce ölmüştür. Resûlullah Bedir esirlerinin serbest bırakılması hususunda "Eğer Mut'im sağ olsaydı ve bu esirleri başışlamamı isteseydi, onun hatırı için onları serbest bırakırdım." demiştir. el-Hâris b. Âmir ise Bedir Savaşı'na kerhen katılmış, Hz. Peygamber, "Kim Hâris'e rastlarsa, onu Benî Nevfel'in yetimlerine bıraksın." demiştir. Ancak Hâris Bedir'de öldürülmüştür. (Vâkıdî, 1984, 1/83; Belâzürî, 1996, 1/153-154, 297; Halebî, 2012, 2/440) Hâris hakkında nazil olduğu ifade edilen âyete bakılırsa baştan beri Hz. Peygamber'in gösterdiği yolun doğru olduğunu kabul ettiği, ancak çevre baskısından dolayı, düşmanlarıyla birlikte hareket ettiği anlaşılmaktadır. (İbn Kesir, 1999, 6/247) Ancak bu aileden Tuayme b. Adî, Resûlullah'a yaptığı hakaret ve eziyetlerle haddi aşanlar arasında yer almıştır. O, Bedir Gazvesi'ne katılmakla kalmamış,

savaşı azmettirenlerden biri olmuş ve savaşta öldürülmüştür. (Belâzürî, 1996, 1/292) Uhud'da Hz. Hamza'yı şehit eden Vahşî'nin bu ailenin kölesi olduğu, Hz. Peygamber, Ali veya Hamza'dan birini öldürmesi durumunda azat edileceği kendisine vaad edildiği rivayetlerde aktarılmıştır.(Vâkıdî, 1984, 1/285)

1.4. Beni Abdüluzzâ

Kureyş'in bu kolu ismini Kusay'ın oğlu Abdüluzzâ'dan almıştır. Bunların soyu Hz. Peygamber'le Kusay'da birleşir. Abdüluzzâ'nın soyu sadece Esed isimli oğluyla devam ettiği için İslâmiyet'in zuhuru sırasında kabile Benî Esed adıyla anılıyordu.(İbn Hazm, 2003, 1/125) Bilindiği üzere Hz. Peygamber ilk evliliğini bu kabileye mensup Hz. Hatice ile yapmıştır. Bedir Savaşı'nda bu kabileden üç isim öne çıkmaktadır. Bunlardan birincisi Hz. Hatice'nin baba bir kardeşi olan Nevfel b. Huveylid'dir. Kureyş'in reislerinden, en büyük kahramanlarından ve "Kureyş'in arslanı" lakabıyla anılan Nevfel b. Huveylid, Resûlullah'a düşmanlıkta en azılı müşriklerden biriydi. (İbn Hişâm, 2005, 2/243; İbn Hazm, 2003, 1/120) Hz. Ebû Bekir ve Talha b. Ubeydullah'ın Müslüman olduğunu duyunca kendi kabilesinden olmadıkları halde Nevfel, onları ipe birbirine bağlamış, uzun bir süre iplerini çözmemiş ve kendi kabileleri olan Benî Teym bu duruma seyirci kalmıştır. İbn İshak onu anarken "Kureyş'in şeytanlarındandı." kaydını düşmüştür.(İbn Hişâm, 2005, 2/243) Hz. Peygamber Nevfel'in Bedir'e katıldığını öğrenince "Allah'ım Nevfel b. Huveylid'e karşı bana yardım et." şeklinde duada bulunmuştur. Nevfel b. Huveylid, savaş meydanında arkadaşlarının öldürüldüğünü görünce dehşete düşmüş ve "Ey Kureyş! Bu gün itibar ve şeref günüdür." diyerek onları savaşmaya teşvik etmiştir. Hz. Peygamber Nevfel b. Huveylid'in öldürüldüğünü öğrenince, "Onun hakkındaki duama icabet eden Allah'a hamdolsun." demiştir. (Vâkıdî, 1984, 1/91-92; Beyhakî, 1988, 3/94-95; Halebî, 2012, 2/407)

Bedir Savaşı'nda bu kabileden öne çıkan diğer bir isim Hz. Hatice'nin yeğeni Hakîm b. Hizâm'dır. Kureyş'in ileri gelenleri arasında yer alan Hakîm b. Hizâm, bi'setten önce Resûlullah'la iyi dostlukları olduğu gibi bi'setten sonra da bu dostlukları devam etmiştir. Ancak İslâm'a girmesi Mekke fethine kadar gecikmiştir.(İbn Hacer, t.y., 2/112) Hakîm b. Hizâm savaşa katılmakla birlikte baştan beri savaşı yanlış bulanların başında geliyordu. Daha yoldayken dönmeye niyetlenmiş ancak Ebû Cehil'in kınamasından çekindiği için yola devam etmiştir. (Vâkıdî, 1984, 1/34) Savaş meydanında Hz. Peygamber Hz. Ömer'i barış için gönderirken teklifin kabul edilmesine çok ısrar etmiş, ancak Ebû Cehil yine karşı çıkmıştır. (Şâmî, 1997, 4/53) Utbe b. Rebî'a'ya müttefik Amr b. el-Hadramî'nin diyetini üstlenmek suretiyle savaşı önlemeyi teklif eden yine Hakîm b. Hizâm olmuştur. (Vâkıdî, 1984, 1/63)

Yine bu kabileden öne çıkan diğer bir isim Ebü'l-Bahterî künyesiyle anılan Âs b. Hişâm'dır. câhiliye devrinde Kureyş eşrafından biri olan Ebü'l-Bahterî, İslâmiyet'in başlangıcında Hz. Peygamber'i davasından vazgeçirmeye çalışanlar arasında yer almış, ancak ona karşı düşmanlıkta aşırı gitmemiştir. Hatta Resûlullah için Ebû Cehil'le kavgayı varan ciddi tartışmalara girmiştir.(Şâmî, 1997, 4/437) Ebü'l-Bahterî boykot olayında tavrını Müslümanlardan yana koymuş ve boykotun sona erdirilmesinde büyük katkıları olmuştur.(İbn Hazm, 2003, 1/117; Şâmî, 1997, 2/378) Savaşa istemeyerek katılanlardan birisi olmasına rağmen Bedir'de Kureyş ordusunun erzak ihtiyacını karşılayanlar arasında yer almıştır.(Vâkıdî, 1984, 1/37; İbn Hişâm, 2005, 2/213) Hz. Peygamber onun Mekke'de kendisine yaptığı iyilikleri unutmamış, öldürülmemesini emretmişti. Çarpışma esnasında Mücezzer b. Ziyâd adlı sahâbe onunla karşılaşmış, Hz.

Peygamber'in bu emrini ona hatırlatmış ve teslim olmasını istemiştir. Ancak Ebü'l-Bahterî yanında bulunan arkadaşının da öldürülmemesi halinde teslim olacağını belirtmiş; fakat Mücezzer bunu kabul etmemiştir. Ebü'l-Bahterî arkadaşını ölüme terk ettiği için Kureyş tarafından kınanacağı endişesinden çarpışmaya devam etmiş ve öldürülmüştür.(Belâzürî, 1996, 1/146-147)

1.5. Benî Abdüddâr

Benî Abdüddâr'ın soyu Hz. Peygamber'le Kusay'da birleşir.(İbn Hazm, 1900, s. 2) Kusay vefat etmeden önce büyük oğlu olan Abdüddâr'ı Kureyş'in en önemli adamlarından biri haline getirmek amacıyla Kâbe hizmetlerini ona vermişti. Ancak daha sonra amca çocukları olan Benî Abdimenâf bu görevlere daha layık olduklarını iddia ederek Benî Abdüddâr'a karşı çıktılarsa da yapılan sulh girişimleri sonucunda Kâbe hizmetleri, sancaktarlık ve Dârünnedve idareciliği Benî Abdüddâr'da kaldı. (İbn Hişâm, 2005, 1/106-108; İbn Habîb, 1985, s. 189-190) İslâmiyet'in zuhuru sırasında bu görevler Benî Abdüddâr'ın elinde bulunuyordu. Nitekim Bedir Savaşı'nda Benî Abdüddâr'ın ileri gelenlerinden Nadr b. Hâris (ö. 2/624) Kureyş'in sancağını taşıırken, muhacirlerin sancağını yine bu kabileye mensup Mus'ab b. Umeyr (ö. 3/625) taşıyordu. Hz. Peygamber'e düşmanlıklarında aşırı gidenlerin elebaşlarından olan (Belâzürî, 1996, 1/139-140) ve Bedir Savaşı'nda Ebû Cehil'le birlikte insanları tahrik eden Nadr b. Hâris (Vâkîdî, 1984, 1/37) Bedir'de Müslümanlara esir düşmüş ve Hz. Peygamber'in emriyle savaş dönüşü yolda öldürülmüştür.(İbn Hişâm, 2005, 2/198) Nadr, esir düşüp öldürüleceğini anlayınca Mus'ab b. Umeyr'den, en yakın akrabasının kendisi olduğunu, diğer esir arkadaşlarına yapılacak muamelenin ona da yapılması için Resûlulah'la konuşması ricasında bulunmuş, ancak Mus'ab ona Mekke'de Kur'an'a yaptığı saldırıları, Hz. Peygamber ve ashâbına yaptığı eziyetleri hatırlatarak bunun mümkün olmadığını belirtmiştir. Bunun üzerine Nadr ona: "Vallahi eğer sen Kureyş'in eline esir düşseydin ben sağ olduğum müddetçe seni onlara öldürtmezdim." demiştir. Mus'ab ona bu hususta doğruluğuna inandığını fakat İslâm'ın aralarındaki ahitleri (bağları) sona erdiğini ve kendisinin bunu yapamayacağını söyleyerek câhiliye değerlerinin çöktüğüne işaret etmiştir.(Vâkîdî, 1984, s. 1/106-107; Belâzürî, 1996, 1/143)

Bedir'de Mus'ab b. Umeyr'in kardeşi Ebû Aziz, Ensar'dan biri tarafından esir edilmişti. Mus'ab kardeşini esir alan kişiye esirini iyi tutmasını, annesinin zengin olduğunu ve ondan iyi bir fide alabileceğini tembihlemiştir. Bunun üzerine kardeşi, "Kardeşim benim için tavsiyen bu mu?" diyerek Mus'ab'a sitemde bulunmuş, o da, "Sen değil o benim kardeşimdir." diyerek iman kardeşliğinin asabiyetten üstün olduğuna ortaya koymuştur.(İbn Hişâm, 2005, 2/199; Belâzürî, 1996, 1/302)

1.6. Benî Zühre

Savaşa neden olan ticaret kervanının içinde Benî Zühre'nin malları bulunduğu gibi temsilci olarak da Mahreme b. Nevfel'i kervanla birlikte göndermişlerdi. Dolayısıyla kervana saldırı haberini alınca onlar da Mekke müşrikleriyle birlikte hareket etmiştir. Ancak Cuhfe'de kervanın kurtulduğu haberini alınca Benî Zühre geri dönmüştür. Kaynaklar onların geri dönme nedenini müttefikleri olan Ahnes b. Şerîk'in çabalarına bağlamışlardır.(Taberî, t.y., 2/438; Belâzürî, 1996, 1/291).⁴ Ancak Benî Zühre'nin

⁴ Vâkîdî, Ahnes b. Şerîk'in yaptığı konuşmayı eserinde uzunca aktarmıştır. O konuşmasının bir bölümünde Hz. Peygamber'in Benî Zühre ile ilişkisine şu sözlerle dikkat çekmiştir:

Abdulttaliib ailesiyle güçlü sıhriyet bağlarının olduğunu unutmamak gerekir. Bilindiği üzere hem Abdulttaliib'in kendisi, hem de oğlu, Hz. Peygamber'in babası Abdullah, onlardan evlenmiştir.⁵ Dolayısıyla dönme sebebi olarak Hz. Muhammed ve Hz. Hamza'nın yeğenleri olması (dayılık bağı) ve Benî Zühre'nin şahsi maslahatları olduğunu söylemek mümkündür. Buna ilaveten ilk Müslümanlardan Abdurrahman b. Avf ve Sa'd b. Ebû Vakkâs gibi akrabalarının Hz. Peygamber'le birlikte olması da dönmelerinde etki etmiş olabilir. Hz. Peygamber Benî Zühre'nin Ahnes b. Şerîk'in çabalarıyla döndüğünü öğrenince şöyle demiştir, "Her ne kadar kendisi hak yolda olmasa da, onlara doğru yolu göstermiştir. Oysa onun hakkında bildiğim Allah'a ve kitabına düşman olmasıdır." (Vâkıdî, 1984, 1/53)

1.7. Benî Teym

Benî Teym'in nesebi Hz. Peygamber'le Mürre b. Ka'b'da birleşir. (İbn Hazm, 1900, s. 2) Kureyş'in önde gelen kolları arasında yer almayan Benî Teym Câhiliye döneminde diyetleri belirleme ve kan davalarına bakma görevlerini yürütüyordu. İslâmiyet'in zuhuru sırasında bu görev Hz. Ebû Bekir'de bulunuyordu. (İbn Kudâme, 1982, s. 270; Sabuncu, 2020, s. 14-15) Bedir Savaşı'ndaki tutumu hakkında kaynaklarda fazla bilgi bulunmamakla birlikte, onlardan Mâlik b. Ubeydullah ve Hz. Ebû Bekir'in oğlu Abdurrahman (ö. 53/673) gibi bazı kişiler müşriklerin safında yer almışlardır. (İbn Hişâm, 2005, 2/194) Bazı rivayetlerde Kureyş'in en cesur şahsiyetlerinden ve en iyi ok atanlarından biri olan Abdurrahman'ın babasını mübarezeyle davet ettiği, fakat Hz. Peygamber'in buna izin vermediği aktarılmıştır. Diğer bazı rivayetlerde Abdurrahman Müslüman olduktan sonra babasına Bedir günü birkaç kez onu öldürme fırsatını bulduğunu fakat ondan uzaklaştığını söyleyince, Hz. Ebû Bekir de ona: "Eğer benim elime fırsat geçseydi senden uzaklaşmazdım." demiştir. (Halebî, 2012, 2/404)

1.8. Benî Mahzûm

Benî Mahzûm'un nesebi Hz. Peygamber'le Mürre'de birleşir. (İbn Hazm, 1900, s. 2) İslâmiyet'in doğuşu esnasında Kureyş ordusunun teçhizi ve süvari komutanlığı vazifesi bu kabileden bulunuyordu. (İbn Kudâme, 1982, 307) Nitekim Bedir'de süvari komutanlığını Benî Mahzûm'dan Ebû Cehil üstlenmişti. İslâm'ın ilk yıllarında bu kabileden Erkam b. Ebû'l-Erkam gibi bazı kişiler İslâm'ı kabul edenler arasında yer almışlardır. Ancak Benî Mahzûm'un İslâm'a karşı tutumu genel olarak menfi olmuştur. Ebû Cehil İslâm düşmanlığının simgesi olmuş isimlerin başında gelmekteydi. Benî Mahzûm'un Bedir Savaşı'ndaki tutumlarına gelince Ebû Cehil, savaşı en çok isteyen, en fazla teşvik eden ve bütün sulh girişimlerini engelleyenlerin başında geliyordu. O bu savaşın çarşılarda alışveriş yapılabileceği, develerin kesileceği, câriyelerin şarkılar söyleyeceği, Araplar nezdinde saygınlıklarının artacağı bir askeri gezinti olarak görüyordu. (İbn Hişâm, 2005, 2/181; Diyârbekrî, 2009, 2/99)

Ebû Cehil'in Hz. Peygamber'e karşı takındığı tavrın kabile asabiyetine dayandığı onun şu sözlerinde görmek mümkündür: "Benî Abdimenâf'la her konuda çekiştik. Onlar yemek yedirdiler biz de yedirdik. Onlar yoksulların masrafını yüklediler, biz de

"Muhammed sizden biridir. Kız kardeşinizin oğludur. Eğer gerçekten o bir Peygamber ise onunla mutlu olursunuz. Eğer yalancı ise başkasının onu öldürmesi sizin öldürmenizden daha iyidir." Vâkıdî, *Kitâbü'l-Megâzi*, 1/44

⁵ Abdulttaliib'in eşlerinden Hz. Hamza'nın annesi aynı zamanda Hz. Âmine'nin amcasının kızı olan Hâle bint Vüheb Benî Zühre'dendir. İbn Habîb el-Bağdadî, *el-Münnemmak*, 221-222.

yüklendik. Onlar verdiler, biz de verdik. Ta ki diz çöküp yarış atı gibi berabere kalınca, onlar: ‘Bizden kendisine gökten vahiy gelen bir Nebi var’ dediler. Peki, biz böyle bir şey nasıl ulaştırır? Allah’a yemin olsun ki hiçbir vakit onu tasdik etmeyiz.” (İbn Hişâm, 2005, 1/234) Esasında Ebû Cehil bu açıklamasıyla Benî Hâşim’le siyasi çekişme içinde olan hemen hemen tüm Mekke kabile liderlerinin ortak görüşünü dile getiriyordu. (Apak, 2021, 1/147)

Şüphesiz Ebû Cehil kibrinin bedelini canıyla ödemiştir. Ancak o son nefesine kadar bu megalomanisinden vazgeçmemiştir. Abdullah b. Mes’ûd’un ona yönelip boynuna ayaklarıyla bastığını görünce kalbi hüzünden sıkışmış ve acısı katlanmıştır. O şöyle demiştir: “Ey sürüleri otlatan çobancık! Şüphesiz sen kendini yordun, ...sen efendisini öldüren ilk köle değilsin. Lakin bugün karşılaştığım en ağır şey Mutayyebîn’den birisinin eliyle değil de, senin beni öldürmendir.” (Belâzürî, 1996, 1/299; İbnü’l-Esir, 1987, 2/24) Ebû Cehil hayatının son anlarına kadar asabiyetinden vazgeçmedi. Bir kölenin onu öldürmesi zoruna gidiyordu. Onu, asil ya da ileri gelenlerden birinin öldürmesini istiyordu.

1.9. Benî Adî

Hiz. Ömer’in kabilesidir. Soyu Hiz. Peygamber’le Ka’b’da birleşir. (İbn Hazm, 1900, s. 2) Benî Adî, İslâm’ın ilk yıllarında Hiz. Peygamber’in davetine karşı olumsuz bir tavır takınmış, ancak Hiz. Ömer’in Müslüman olmasıyla bu tavırları değiştirmiştir. Onlardan hiç kimse Bedir Savaşı’na katılmamıştır. Aslında onlar müşrik ordusuyla birlikte yola çıkmışlardır fakat kervanın kurtulduğunu haber alınca geri döndüler. Yolda Ebû Süfyân’la karşılaştılar. Ebû Süfyân onlara “Neden döndünüz? Ne kervanda ne de orduda yer aldınız.”⁶ diyerek onları ayıplayınca, onlar da “Sen dönmeleri için Kureyş’e haber yolladın.” dediler. (Vâkidî, 1984, 1/45; Belâzürî, 1996, 1/291) Hiz. Ömer bizzat onları Bedir’e katılmadığını şu sözlerle dile getirmiştir: “Ey Beni Adi sizde (güzel) hasletler vardır. Sizden hiçbiri Bedir’e katılmadı. Hepiniz Mekke fethinden önce Müslüman oldunuz.” (Belâzürî, 1996, 1/291) Şüphesiz burada Hiz. Ömer’in kişisel etkisine de işaret edilmelidir.

1.10. Benî Cumah

Benî Cumah’ın soyu Hiz. Peygamber’le Ka’b’da birleşir. (İbn Hazm, 1900, s. 2) Mekke yönetiminde söz hakkı bulunan kabilelerden biridir. İlk Müslümanlar arasında yer alan Osman b. Maz’ûn bu kabileye mensuptur. Bu kabileye mensup Ümeyye ve Übey b. Halef Hiz. Peygamber’in bir seti ardından ona karşı her türlü kötülüğü yapan azılı düşmanları arasında yer aldılar. Ancak Bedir günü savaşıma pek istekli olmadıkları, kabile asabiyeti ve Kureyş’in ayıplamasından korktukları için savaşa katıldıkları görülmektedir. Siyer müelliflerinden İbn İshak (ö. 151/768) Ümeyye’nin yaşlılık ve şişmanlığını bahane ederek savaşa katılmak istemediğini, ancak Ukbe b. Ebû Mu’ayt’ın ona bir buhurdanlık getirip onu kadınlara benzetmesi üzerine katılmak zorunda kaldığını belirtmiştir. (İbn Hişâm, 2005, 2/175) Fakat diğer kaynaklarda konuyla ilgili şu mealde rivayetler aktarılmaktadır: Bedir’den önce umre yapmak amacıyla Mekke’ye giden Sa’d b. Muâz (ö. 5/627) eski dostu olan Ümeyye b. Halef’in misafiri oldu. Tavaf yapmak için Kâbe’ye gittiğinde Ebû Cehil, Hiz. Muhammed ve Müslümanlara kucak açtıkları için onu tehdit

⁶ Ebû Süfyân’ın bu sözü daha sonra atasözü olarak benimsenmiştir. Araplar bir işe yaramayan ya da faydasız olan kimseyi hakir düşürmek için “لا في العير ولا في النغير” atasözünü yaygın bir şekilde kullanmışlardır. Ebû Hilâl el-Hasen b. Abdillâh. el-Askerî, *Cemheretü’l-emsâl*. thk. Ebû’l-Fazl İbrahim-Abdülmedic Katâmîş (Beyrut: Dâru’l-Cil, 2. Basım 1988), 2/399.

etti. Sa'd da kendisine bir zarar verildiği takdirde kervanlarının yolunun Medine'den geçtiğini unutmaması gerektiğini söyleyerek ona karşılık verince aralarında tartışma çıktı. Ümeyye, Ebû Cehil'in Mekke'nin efendisi olduğunu onunla bu şekilde konuşmayacağını söyleyip müdahalede bulundu. Bunun üzerine Sa'd, Hz. Peygamber'den onun yakında öldürüleceğini duyduğunu belirtince Ümeyye'nin içini bir korku sardı. Çünkü o Hz. Muhammed'in yalan söylemediğini biliyordu. Mekkeliler Bedir için hazırlıklara başlayınca Ümeyye onlarla birlikte gitmek istemedi. Ancak Ebû Cehil ve Ukbe b. Ebû Mu'ayt ona kadınların kullandığı buhur ve sürme getirip onu kadınlara benzetince onların tahrikiyle savaşa katıldı.(Vâkıdî, 1984, 1/35-36; Beyhakî, 1988, 3/26-27; Halebî, 2012, 2/68-69;)

1.11. Benî Sehm

Benî Sehm'in soyu Hz. Peygamber'le Ka'b'da birleşir.(İbn Hazm, 1900, s. 2) Hz. Peygamber'in davetine şiddetle tepki gösteren Kureyş'in kollarından biridir. İslâm'ın azılı düşmanlarından Nübeh ve Münebbih b. Haccâc bu kabileye mensuptur. Mekke'nin fethine kadar Müslümanların aleyhinde olan bütün faaliyetleri desteklemeye devam etmişlerdir. (İbn Hişâm, 2005, 2/76; Belâzürî, 1996, 1/144) Nübeh ve Münebbih Bedir Savaşı'na her türlü desteği verdikleri gibi bizzat katılmış ve öldürülmüşlerdir. (İbn Hişâm, 2005, 2/214) Vakıdî'nin rivayetine göre Hz. Peygamber'in Bedir ganimetlerinden aldığı ve daha sonra Hz. Ali'ye hediye ettiği meşhur Zülfikar kılıcı Münebbih b. Haccâc'a aittir.(Vâkıdî, 1984, 1/103)

1.12. Benî Âmir b. Lüey:

Kureyşü'l-bitâh arasında zikredilmeyen bu kabile daha sonra Mekke'ye yerleşmiş ve onların arasında yerini almıştır.(Belâzürî, 1996, 1/40) Onların soyu Hz. Peygamber'le Lüey'de birleşir.(İbn Hazm, 1900, s. 3) Hz. Peygamber'in eşlerinden Sevde bint Zem'a bu kabileye mensuptur. Kureyş içinde epeyce bir nüfusa sahip olan bu kabile İslâm'a karşı uzun yıllar düşmanca davranmakla birlikte, onlardan Hz. Peygamber'in müezzini Abdullah b. Ümmü Mektûm gibi, erken tarihlerde Müslüman olanlar da vardır. Kureyş'in içtimaî ve siyasî hayatında önemli bir konuma sahip Süheyl b. Amr bu kabiledendir. Aynı zamanda Kureyş'in hatibi olan Süheyl b. Amr, Bedir'de insanları savaşa teşvik etmekle kalmamış, orduya katılanlara binek ve mal desteği vermiş ve ordunun erzakını üstlenenler arasında yer almıştır. Bedir'de esir edilen Süheyl fideye karşılığında serbest bırakılmıştır.(Belâzürî, 1996, 1/292; Şâmî, 1997, 4/21)

2. Esirlerle Muamelede Asabiyetin Etkisi

Savaştan sonra Hz. Peygamber müşrik esirlere nasıl muamele edileceği konusunda ashâbıyla istişare etti. Ensarın ileri gelenlerinden Sa'd b. Muâz onların öldürülmesi gerektiğini belirtirken,(Taberî, t.y., 2/449) muhacirlerden Hz. Ömer de esirlerin öldürülmesini teklif etmişti. Ancak diğer Müslümanlar esirlerle ilgili tutumlarında asabiyetten kaynaklanan şefkatlarını izhar etmişlerdir. Esirlerin durumu görüşülürken Hz. Ebû Bekir fideye karşılığı serbest bırakılmalarını söylerken onların akrabalık bağlarına dikkat çekmiştir. Esirler arasında bulunan Abbâs elleri sıkı bir şekilde bağlandığı için inlemiş, Hz. Peygamber bu inlemesini işitince uykuları kaçmıştır.(Halebî, 2012, 2/435, 447) Hz. Peygamber'in eşlerinden Sevde bint Zem'a akrabası olan Süheyl b. Amr'ın ellerini boynuna ipe bağlanmış şekilde görünce kendini tutamamış ve "Ey! Ebâ Yezîd kendi ellerinizle teslim oldunuz, onurlu bir şekilde ölemez miydiniz." demiştir. Bunun üzerine Resûlullah, "Ey Sevde! Allah ve Resûlü'ne karşı mı kışkırtıyorsun." diyerek onu

uyarmıştır.(İbn Hişâm, 2005, 2/199; Şâmî, 1997, 4/65)

Sonuç

Bedir Savaşı'nda müşriklerin cephesine bakıldığında bazılarının çevre baskısı nedeniyle, bir kesiminde ise kibir ve gurur sebebiyle savaşa katıldıkları görülmektedir. Bu durum, amaçlarının farklı olduğunu göstermektedir. Müslümanların cephesinde ise iman kardeşliği asabiyete üstün gelmiş, Resûlullah savaş kararı aldıktan sonra hem muhacir hem ensâr bu kararı desteklemiştir. Böylece Bedir'de iman kuvvetleri ile küfür kuvvetleri arasındaki tutum farklılıkları da ortaya çıkmaktadır. Küfür kuvvetleri bir hedef ve amaç etrafında birleşmemişlerdir. İman kuvvetleri ise birlik ve beraberlik içindeydiler. Sonuçta inanç birliği, asabiyete galip gelmiş ve Bedir'de müşriklerin gücü kırılmıştır Bu savaş; Arap yarımadasının, İslâm bayrağı altında birleşmesinin ve uzak diyarlara yayılan İslam İmparatorluğu'nun kuruluşunun başlangıcı olmuştur.

İnancın ruhu Bedir'de tecelli etmiştir. Müslümanlar, kabile asabiyeti ya da kahramanlık için değil, sadece İslâm'ı muzaffer kılmak ve i'lâ-yi kelimetullah için savaşmışlardır. Bedir'de; Arap Yarımadası'nda ilk defa kardeşler, baba ve evlatlar birbirlerine karşı kılıç çekmişlerdir. Bununla nesep bağının câhiliyedeki önemini yitirdiği ortaya çıkmıştır. Müslümanlar, aralarında nesep bağı olmadığı halde, birleştiren iman bağı sayesinde kardeşlerini koruyordu. Bedir Gazvesiyle, Arap insanı ilk defa asabiyetinin dar kalıplarından kurtulmuş oldu.

Çalışmamızda zikredilen kabilelerin tutumuna bakıldığında, Bedir Savaşı'nın en önemli nedeninin câhiliye asabiyeti olduğunu söylemek mümkündür. Müşrik ordusu her ne kadar asker ve teçhizat bakımından güçlü olup dışarıdan birlik görüntüsü vermiş olsa da asabiyetleri tutumları üzerinde etkili olmuş, bu da onlarda bir dağınıklık meydana getirmiştir. Hz. Peygamber'in mensup olduğu Benî Hâşim savaşa kerhen katılmış, özellikle kervanın kurtulduğunu öğrendikten sonra Benî Ümeyye'nin reisi Utbe b. Rebî'a dönmek istemiştir. Diğer kabilelerin de pek hevesli olmadıkları anlaşılmaktadır. Kureyş arasında savaş taraftarı olan ve insanları teşvik eden Benî Mahzûm ve Benî Abdüddâr kabileleri öne çıkmaktadır. Bu kabilelerin Benî Hâşim'le ilişkilerine bakıldığında bu tutumlarının Câhiliye taassubundan kaynaklanan kabile asabiyetine dayandığını söylemek mümkündür. Diğer taraftan savaşa katılmak istemeyenlerin Hz. Peygamber'le yakın kan veya sıhriyet bağlarının olduğu görülmektedir. Dolayısıyla burada asabiyetin hem olumlu hem de olumsuz etkileri müşahade edilmektedir.

Büyük Bedir Savaşı, yüzyıllardır süregelen vuruş ve saplama alışkanlığına sahip Arap kılıçları arasında sıradan bir mücadele değildi. Tam tersine, tarihin akışında bir dönüm noktasıydı ve yeni bir çağın başlangıcını simgeliyordu. Diğer taraftan bir milletin, düşüncenin, kültürün ve başka bir tarihin gerileme noktasıydı. İlahî mesaj karşısında gurur ve kibirden yüz çevirenlerin, kibir ve bencilliklerinin yok olduğu, hak ile batılın ayrıldığı gündür Bedir. Câhiliye değerlerinin çöktüğü, baba ile evlat, kardeş ile kardeşin karşı karşıya geldiği Bedir Savaşı, ümmetin sonraki nesilleri için parlak sadakat ve inkâr tablolarını çizildiği, bu anlamların cisimleştiği, örnek nesil olan sahâbenin bunu gerçek bir şekilde yaşadığı bir muharebedir.

Bedir'le birlikte bu yeni dine göre insanları bir arada tutan bağın, kan, nesil, toprak, vatan, kabile renk, dil, ırk, meslek ve sınıf bağı olmadığı, inanç bağı olduğu kesin bir şekilde anlaşılmış oldu. Bu inanç Suheyb er-Rûmî, Bilal el-Habeşi, Selmân el-Fârisî ve Ebû Bekir el-Arabî el-Kureyşî'yi bir sancak altında bir araya getirdi. Kabile ve ırk asabiyetini

ortadan kaldırdı.

Bedir’de Muhacirlerle Ensar arasındaki uhuvvet, müşriklere karşı gösterilen kararlılık, iman devletinin kurulmasına ve İslâm öncesi taassubun kalıntılarını yok eden bir toplumun ortaya çıkmasına kesin delil olmuş, Hz. Peygamber’in inşa ettiği yeni toplum, büyük oranda ölümcül câhiliye asabiyetinden kurtulmuştur.

Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	* Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı – Ithenticate
Etik Bildirim	itobiad@itobiad.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	* It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism Checks	Yes - Ithenticate
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	itobiad@itobiad.com
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Kaynakça | References

- Apak, A. (2016). *Siyer Araştırmaları*. Ensar Neşriyat.
- Apak, A. (2021). *İslâm Tarihi* (1-3). Ensar Neşriyat.
- Belâzürî, A. b. Y. (1996). *Ensâbü'l-eşrâf* (1-13). Dâru'l-Fikr.
- Beyhakî, A. b. H. (1988). *Delâ'ilü'n-nübüvve* (1-7). Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Diyârbekrî, H. b. M. (2009). *Târîhu'l-hamîs fi ahvâli enfesi nefîs* (1-3). Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Halebî, A. b. B. (2012). *İnsânü'l-'uyûn fi sîreti'l-emîni'l-me'mûn* (1-3). Dâr el-M'arif.
- Himyerî, M. b. A. (1980). *Er-Ravzû'l-mi'târ fi haberi'l-aktâr* (2. bs). Dâru's-Sirâc.
- İbn Fâris, A. b. F. (2002). *Mu'cemü makâyîsu'l-luga* (1-6). Dâru'l-Fikr.
- İbn Habîb, M. b. H. (1985). *El-Münenmak fi ahbâri Kureyş*. Âlemü'l-Kütüb.
- İbn Hacer, A. b. A. el-Askalânî. (t.y.). *El-İsâbe fi temyîzi's-sahâbe* (1-8). Dâru'l-Cil.
- İbn Haldûn, A. b. M. (1981). *Mukaddime* (4. bs). Dâru'l-Kalem.
- İbn Hazm, A. b. A. (1900). *Cevâmu's-sîre*. Dâr el-M'arif.
- İbn Hazm, A. b. A. (2003). *Cemheretü ensâbi'l-'Arab* (3. bs, 1-2). Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- İbn Hişâm, A. b. H. (2005). *Es-Siretü'n-nebeviyye* (1-4). Dâru's- Sâdır.
- İbn Kesîr, İ. b. Ş. Ö. (1999). *Tefsîrül-Kur'ânî'l 'azîm* (1-8). Dâru't Taybe.
- İbn Kudâme, A. b. A. b. M. (1982). *Et-Tebyîn fi ensâbi'l-Kureyşiyîn*. nşr. Muhammed Nâyif ed-Düleymî.
- İbn Manzûr, M. b. M. (t.y.). *Lisânü'l-'Arab* (1-15).
- İbn Sa'd, E. A. M. (t.y.). *Et-Tabakâtu'l-kebîr* (1-8). Dâru's- Sâdır.
- İbn Saîd el-Endelüsî, E.-H. N. A. b. M. b. M. b. A. (t.y.). *Neşvetü't-tarab fi târihi Câhiliyyeti'l-'Arab* (1-2). Mektebetü'l-Aksâ.
- İbnü'l-Esir, E.-H. A. b. M. eş-Şeybanî el-Cezerî. (1987). *El-Kâmil fi't-târîh* (1-11). Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- İbnü'l-Esir, E.-H. A. b. M. eş-Şeybanî el-Cezerî. (2008). *Üsdü'l-ğabe fi ma'rifeti's-sahâbe* (1-8). Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Kehhâle, Ö. R. (1982). *Mu'cemü kabâ'ili'l-'Arabi'l-kadîme ve'l-hadîse* (3. bs, 1-5). Müessesetü'r-Risâle.
- Sabuncu, Ö. (2020). *Hız. Ebû Bekir*. Beyan Yayınları.
- Şâmî, M. b. Y. es-Sâlihî. (1997). *Sübülü'l-hüdâ ve'r-reşâd fi sîreti hayri'l-'ibâd* (1-12). Vezâretü'l- Evkâf.
- Taberî, E. C. M. b. C. b. Y. el-Âmülî. (t.y.). *Târîhu't-Taberî* (1-11). Dâr el-M'arif.
- Vâkîdî, E. A. M. b. Ö. b. V. (1984). *Kitâbü'l-Megâzî* (3. bs, 1-3). Âlemü'l-Kütüb.
- Ya'kûbî, E.-A. A. b. E. Y. İ. (1995). *Târîhu'l-Ya'kûbî* (1-2). Dâru's- Sâdır.